

ԱՆՎԱՐԴ ԹԵՎՈՍԻ ՉԱՏԻԿՅԱՆ, տ.գ.թ.

*ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի փոխտնօրեն, ավագ գիտաշխատող*

ԻՆՈՎԱՑԻՈՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԽԹԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

Ազգային ինովացիոն քաղաքականության ներդրման հարցում էական դեր է խաղում հարկային լծակների համարժեք գործադրումը: Նորարարությունների բնագավառի նպատակամետ հարկային խթանման քաղաքականություն են որդեգրել բազմաթիվ զարգացող և զարգացած երկրներ, որոնց հաջողվել է մի շարք խթանող հարկային լծակներով ակտիվացնել նորարարական գործընթացը՝ մասնավորապես նոր տեխնոլոգիաների ներգրավումը, հարմարեցումը և ներդրումը¹:

Հարկային քաղաքականության համար գոյություն չունի մեկ ընդհանրական մոտեցում: Տարբեր երկրներ առաջնությունը տալիս են այս կամ այն հարկային օրենսդրական խթանին, իսկ դրանք հիմնականում ընտրվում են՝ հաշվի առնելով տվյալ երկրի զարգացման առանձնահատկությունները:

Ինովացիոն գործընթացների պետական կարգավորման կարևորագույն ուղղություններից մեկը ինովացիոն գործունեության հարկային խթանն է: Գերմանիայում, փոքր և միջին բիզնեսի հարկային աջակցությունը հիմնականում ուղղվել է զբաղվածության և մենաշնորհների օրենսդրական սահմանափակումների խնդիրների լուծմանը, իսկ արագ տեխնոլոգիական փոփոխությունների և կառուցվածքային տեղաշարժերի դարաշրջանում, հարկային աջակցության թիրախի հիմնական կենտրոնում եղել է ստեղծագործական փնտրտուքների խրախուսելը, ռիսկեր ստանձնելու պատրաստականությունը և ձկունությունը, որը առավելագույն չափով բնորոշ է հենց փոքր և միջին բիզնեսին²:

1998-2005 թվականների հարկային բարեփոխումների արդյունքում Գերմանիայում հարկային բեռը փոքր և միջին բիզնեսի վրա նվազել է ձեռնարկատիրական եկամտահարկի դրույքաչափերի, նվազագույն՝ 10 տոկոսային կետով (25-ից մինչև 15%), իսկ առավելագույն՝ 11 տոկոսային

¹ Overview of Singapore Tax Incentives, SINGAPORE TAX INCENTIVES-2013, Rikvin, Pte Ltd <http://www.rikvin.com/taxation/singapore-tax-incentives/>

² Абрамов С.В. «Налоговое стимулирование венчурного бизнеса в Германии опыт для России», Экономические науки.-№8 (33), -2007, с, 23-25.

կետով (53-ից մինչև 42%) իջեցնելու, ինչպես նաև առևտրային հարկի փաստացի վճարումների նվազման հաշվին: Փոքր և միջին բիզնեսների վրա հարկային բեռի էական նվազեցումը եկամտահարկի իջեցման միջոցով, պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Գերմանիայում փոքր և միջին ձեռնարկությունների ճնշող մեծամասնության գործունեությունը ընկնում է անհատական եկամտահարկով հարկման օրենքի գործողությունների տակ:

Գերմանիան ունի բարենպաստ պայմաններ համաշխարհային կապիտալի ֆոնդային կառույցների հարկման թափանցիկ սխեմաների կառուցման համար: Դա ձեռք է բերվում հատուկ իրավական ձևերի առկայության շնորհիվ - GmbH Co.KG (սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության և առևտրային կազմակերպության): 2002 թվականին, ներդրողներին բարձր ռիսկային վենչուրային նախագծերում ներգրավելու նպատակով Գերմանիան մշակել է օրենսդրական նախագիծ՝ վենչուրային կապիտալի շուկան ներդրողների համար առավել գրավիչ դարձնելու համար: Գերմանական օրենսդրությունում կատարված փոփոխությունների համաձայն, ներկայումս հարկվում է վենչուրային կապիտալում ներդրումներից ստացված համախառն շահույթի միայն 50 տոկոսը¹:

Մեծ Բրիտանիայում հետազոտությունների և մշակումների համար հատկացվող հարկային վարկերը հանդիսանում են կառավարության կողմից ձեռնարկատիրական գործունեության աջակցության համապարփակ միջոցառումների կարևոր բաղադրիչն այլ աջակցության ձևերի հետ մեկտեղ: 2000 թ. ինովացիոն փոքր և միջին բիզնեսի (ՓՄՁ) համար ներդրվել է հարկային արտոնություններ, իսկ 2002 թ. այդ սխեման տարածվել է նաև խոշոր ընկերությունների վրա:

Հետազոտությունների և մշակումների համար կիրառվում են երեք տեսակի հարկային արտոնություններ՝

- 2007 թ. հարկվող բազայից նվազեցվում է հետազոտությունների և մշակումների վրա կատարված ծախսերը՝ ՓՄՁ- ներինը - 175%, խոշոր ընկերություններինը՝ 130% (նախկինում ՓՄՁ-ների համար՝ 150%, խոշոր բիզնեսների՝ 125%)²,
- փոքր ընկերությունների համար, որոնք չեն ունենում շահույթ, ուղղակի փոխհատուցվում են նրանց կողմից հետազոտությունների և մշակումների համար կատարված ծախսերը,

¹ Абрамова С.В., Налоговое стимулирование венчурного бизнеса в Германии: опыт для России//Экономические науки.-№8 (33).-2007.- с.23-25

² «Налоговое стимулирование инновационных процессов», (под ред, Н.И.Ивановой).- М.: ИМЭМО РАН.-2009, 160 с.

- հարկային արտոնություններ են տրամադրվում վարակիչ հիվանդությունների դեմ պատվաստանյութեր մշակող ընկերություններին՝ հետազոտությունների և մշակումների համար¹:

ՓՄՁ-ների համար հարկային վարկ ստանալու պայմանները հետևյալն են.

- ընկերությունը պետք է բավարարի ՓՄՁ համարվելու պահանջները (գրավաճությունը 190 մարդուց պակաս, կամ տարեկան շրջանառությունը չի գերազանցում 130 մլն եվրո, կամ տարեկան հաշվեկշիռը չի գերազանցում 43 մլն եվրո),
- հետազոտությունների և մշակումների տարեկան ծախսերը պետք է լինեն ոչ պակաս, քան 10 հազ. ֆունտ ստեռլինգ՝ առանց վերին սահմանի,
- հետազոտությունների և մշակումների ծախսերը պետք է դասակարգված լինեն ըստ առևտրի և արդյունաբերության նախարարության առաջարկությունների,
- հարկային արտոնությունները կիրառվում են միայն ընթացիկ ծախսերի վրա, այդ թվում, ա) հետազոտության և մշակումների սեփական ծախսերի. բ) նյութերի, վառելիքի, ջրի և էներգիայի, գ) հետազոտությունների և մշակումների համար ուղղակիորեն օգտագործված ծրագրային ապահովումների, դ) ենթակապալառու այլ կազմակերպություններում հետազոտությունների և մշակումների վրա,
- պահանջվող արտոնությունների գումարը կարող է կրճատվել, եթե հետազոտության և մշակումների ծրագրերը ստանում են դրամաշնորհ կամ սուբսիդիա:
- ընկերությունը պետք է լինի հետազոտությունների և մշակումների արդյունքում ձեռք բերված մտավոր սեփականության սեփականատերը²:

Հարկային արտոնությունները կիրառվում են նաև խոշոր ընկերությունների և «համալսարանների կամ հետազոտական կազմակերպությունների կողմից ֆինանսավորվող «անկախ հետազոտությունների» ծախսերի նկատմամբ: Դրանք նվազեցնում են հետազոտությունների և մշակումների մեջ ներդրումների իրական արժեքը:

ԱՄՆ-ում փոքր և միջին բիզնեսի խնդիրներով զբաղվում են երկու կոմիտեներ՝ Փոքր բիզնեսի աշխատակազմը և Փոքր բիզնեսի գործերի

¹ «Налоговое стимулирование инновационных процессов», (под ред, Н.И.Ивановой).-М.: М., ИМЭМО РАН.-2009, 160 с.

² «Налоговое стимулирование инновационных процессов», (под ред, Н.И.Ивановой).-М.: М., ИМЭМО РАН.-2009, 160 с.

կոնգրեսի կոմիտեն: ԱՄՆ-ում փոքր նորարարական ձեռներեցությունների աջակցության համար յուրաքանչյուր տարի ծախսվում է պետական միջոցներից ավելի քան 5 միլիարդ դոլար, իսկ մասնավոր հատվածից՝ 935 մլն դոլար:

ԱՄՆ-ում պետական աջակցության հիմնական ձևերը ներառում են՝ փոքր նորարարական ձեռնարկատիրության աջակցման հատուկ ծրագիրը, նորարարության պետական աջակցության փոխառությունները, պետական ֆինանսական ներդրումները, վենչուրային հիմնադրամների լայն ցանցի ձևավորումը և այլն: Ֆինանսական օգնությունը, որը տրամադրվում է պետության կողմից, ներառում է ուղղակի և երաշխավորված փոխառությունները, որոնք փոքր ձեռնարկությունները ստանում են որոշակի ժամանակահատվածով, ավելի ցածր տոկոսադրույքով, քան այն վարկերը, որոնք ձեռք են բերվում մասնավոր կապիտալի շուկայում:

Բազմաթիվ ընկերություններ նորարարություններ են իրականացնում տեխնոլոգիական, կառավարման, աշխատանքի կազմակերպման և արտադրանքի տեսականին թարմացնելու տեսքով: Պետական օժանդակությունը ունի նաև շատ լուրջ դերակատարում համապատասխան ենթակառուցվածքների ստեղծման համար նոր տեխնոլոգիաների փոխանցումն օժանդակելու հարցում: Պետական օժանդակության նպատակն է բարձրացնել տեխնիկապես զարգացած ձեռնարկությունները, որոնք կարող են նպաստել տնտեսության բոլոր ոլորտներում նոր տեխնոլոգիաների ներդրմանը: Այսպիսով, հնարավոր է մասնակիորեն փոխհատուցել փոքր ձեռնարկությունների ֆինանսական ռեսուրսների պակասը, որոնք անհրաժեշտ են գիտական հետազոտությունների և նախագծային աշխատանքների իրականացման համար:

Գիտահետազոտական և նորարարական գործունեության ձեռներեցությանը պետական ֆինանսական աջակցության առաջին ծրագիրը (SBIR) մշակվել է 1982 թ.-ին, ԱՄՆ Կոնգրեսի նախաձեռնությամբ, որն ուղղված էր օգնել փոքր՝ բարձր տեխնոլոգիական, բիզնեսին ֆեդերալ ագենտների (պետական) պատվերների որոնման, ինչպես նաև օժանդակել վերջինների նախնական կապիտալի ձևավորման համար: Այս ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում էր աջակցություն ցուցաբերել Միացյալ Նահանգների տարածքում գործող և ԱՄՆ-ի քաղաքացիների կողմից կառավարվող ու ոչ ավելի, քան 50 աշխատակից ունեցող փոքր ձեռնարկություններին:

ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի նախաձեռնությամբ երկրորդ՝ փոքր բիզնեսին տեխնոլոգիաների փոխանցման (STTR) ծրագիրը, որը հիմնադրվել է նույն 1982 թ.՝ ուղղված էր օգնել փոքր բիզնեսի շարքին դասվող ընկերությունների հետ պետական հետազոտական կազմակերպությունների կատար-

վող պայմանագրային աշխատանքներին: Այս ծրագիրը ապահովում էր ֆինանսական աջակցություն փոքր բիզնեսին՝ շահույթ չհետապնդող հետազոտական կազմակերպությունների՝ համալսարանների և ֆեդերալ գիտական կենտրոնների հետ համատեղ իրականացվող գիտահետազոտական և գիտակոնստրուկտորական աշխատանքների համար:

Միացյալ Նահանգներում օգտագործվում են հարկային արտոնությունների երկու հիմնական տեսակ՝ մաշվածության հաշվարկման հատուկ ռեժիմ՝ հարկային նվազեցման շրջանակներում և հարկային վարկի ձևով արտոնությունների կիրառում՝ արդեն հաշվարկված հարկի վճարման վրա: 1981 թ. ԱՄՆ-ի Կոնգրեսի կողմից առաջին անգամ ընդունվեց հարկային արտոնություն ռապես երկրի հետազոտական և մշակումների ոլորտի վրա ազդելու գործիք: Փոքր և միջին բիզնեսի ինովացիոն գործունեությունը խթանելու նպատակով նոր օրենքի մշակումն ու ընդունումը արձագանքն էր պետական կառավարման համակարգում 1970-ականներին թափ առած այն տեսակետին, որ արդյունաբերական հետազոտությունների և մշակումների կառուցվածքում փոփոխությունները պետք է ընթանան կարճաժամկետ ծրագրերի ուղղությամբ՝ ի հաշիվ երկարաժամկետ ծրագրերի¹:

Սկզբնական շրջանում օրենքը նախատեսում էր եկամուտներից հարկի գեղձ՝ ընկերությունների որակյալ հետազոտությունների և մշակումների համար կատարված լրացուցիչ ծախսերի 25%-ի չափով, նախորդ երեք տարիների ընթացքում այդ նպատակով կատարված համապատասխան միջին տարեկան ծախսերի համեմատ: Ներկա օրենսդրության համաձայն, հարկային գեղձը կրճատվել է մինչև 20%: Այն կապված է բացառապես Միացյալ Նահանգներում մասնավոր ընկերությունների կողմից իրականացվող հետազոտության և մշակումների (ներքին կամ արտաքին) հետ: Հարկային արտոնությունները բացառվում են արտերկրում ամերիկյան ընկերությունների կողմից արդյունաբերական հետազոտությունների և մշակումների խրախուսման համար: Նոր օրենսդրության համաձայն հետազոտությունների և մշակումների միջին տարեկան եկամուտը հաշվարկվում է՝ ելնելով նախորդ չորս տարիների տվյալներից, որում հաշվի են առնվում հետազոտական աշխատանքներում ներգրավված աշխատակիցների աշխատավարձերը, նյութական ծախսերը, ինչպես նաև պայմանագրերի հիման վրա հետազոտությունների և մշակումների համար արտաքին կատարողներին վճարումները՝ 65%-ի չափով: Այսպիսով, հարկային արտոնությունների մեծ մասը՝ մոտ 70 տոկոսը, տրվում է հետազոտության և մշակումների ոլորտում աշխատանքի վարձատրության համար:

¹ «Налоговое стимулирование инновационных процессов», (под ред. Н.И.Ивановой).- М.: М., ИМЭМО РАН.-2009, 160 с.

Հետազոտական և մշակումների համար հատուկ հարկային արտոնություններից բացի օգտագործվում են հարկային արտոնություններ սպառողների և բիզնեսների համար, որոնք ունեն գզալի նշանակություն ինովացիոն պահանջարկի խթանման համար: Միացյալ Նահանգներում լայնորեն կիրառվում են արտոնություններ առաջատար էներգետիկ տեխնոլոգիաների՝ արևային, քամու և այլ «այլընտրանքային» էլեկտրաէներգիայի արտադրության ոլորտում: Էլեկտրաէներգիայի ոլորտում նոր և այլընտրանքային տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ արդյունաբերական մասշտաբներով էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների համար գործում է ներդրումային հարկային արտոնություն 10%-ից մինչև 30%՝ կախված նախագծից, ներդրման վերադարձի գործնական սահմանից:

ԱՄՆ-ի փորձը ցույց է տալիս, որ պետության կողմից փոքր և միջին նորարարական ձեռնարկություններին աջակցություն ցուցաբերելու համար օրենսդրությունը խթանում է արտադրության արդյունավետության բարձրացումը, որը հանդիսանում է մրցակցային լրացուցիչ խթան՝ միջին և խոշոր ընկերությունների մեջ փոքր ձեռնարկությունների անընդհատ զարգացման համար նախադրյալների ստեղծման, նոր տեխնիկայի, արտադրանքի ներդրման, խոշոր ընկերությունների արտադրության և արդյունավետության համար:

Ճապոնիան առաջատար է հարկային արտոնությունների զարգացման և տարածման մեջ՝ որպես մասնավոր հատվածի գիտության վրա ազդելու գործիք: 2003 թ. ընդունվել է հարկային արտոնությունների համակարգ՝ գիտական հետազոտությունների հետ կապված ընդհանուր ծախսերի գումարի համար: Դրա համաձայն գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների ծախսերի ընդհանուր գումարի հարկային արտոնությունները կազմում է այդ ցուցանիշի 8-ից 10% -ը¹:

Փոքր և միջին (մինչև 100 մլն իեն կապիտալով) ընկերությունների վրա տարածվում է հարկային արտոնություն՝ նրանց կողմից գիտության վրա կատարված ընդհանուր ներդրումների գումարի 12%-ի չափով: Բացի այդ, այդ ընկերությունների տեղական հարկերի բազան հաշվարկելիս սկսեցին այն նվազեցնել հետազոտությունների և մշակումների ոլորտում իրենց կատարած ներդրումներ 12%-ի չափով գումար:

2006-2008 թվականներին, որպես բիզնեսի ոլորտում գիտության զարգացմանը նպաստող լրացուցիչ խթան, ցանկացած ընկերության առաջարկվեց իր հետազոտական միավորների ընդլայնման ժամանակ 5% հարկային արտոնության հաշվարկում:

¹ Страна налоговых скидок: особенности финансового стимулирования инновационной деятельности японских компаний, независимая газета, 24.3.2010.

Ավստրալիայում 2001 թ. ներդրվել է հետազոտության և մշակումների 175% հավելավճար և արտոնյալ հարկման համակարգ: Այս պարզև՝ վճարները խիստ տարածված էին. ավելի քան 900 ընկերություններ օգտվել են հետազոտության և մշակումների համար սահմանված հարկային արտոնություններից: 175% հավելավճարը երեք տարվա ընթացքում ապահովում է հարկային արտոնություններ՝ գիտահետազոտական մշակումների վրա կատարված լրացուցիչ ծախսերի համար: Հարկային արտոնությունները օգնում են սկսնակ ձեռնարկություններին պայքարել գիտահետազոտական աշխատանքների համար ֆինանսավորում գտնելու դժվարությունների դեմ, ընկերություններին հնարավորություն տալով հարկային վնասներով լրացնել դրամական միջոցների բացակայությունը՝ ապագայում հարկային արտոնությունները հանելու միջոցով:

Չինաստանը համարվում է դինամիկ զարգացող երկիր, որը նպատակ է դրել համաշխարհային շուկայում առաջնություն ձեռք բերել տեխնոլոգիամետ ինովացիաների ոլորտում: Հարկային խթանման քաղաքականությունը դրսևորվում է բազմաթիվ տարբերակներով՝ սկսած հարկային վարկերից մինչև շահութահարկի զեղչեր, ԳՏՀ ծախսերի խթանում և տեխնոլոգիական սարքավորումների նորացման խրախուսում: Ընդ որում, եթե տարիներ առաջ հարկային լծակներն ուղղված էին շահութահարկի և ԱԱՀ-ի մակարդակի իջեցմանը, ապա այժմ հիմնական շեշտը դրվում է հարկման բազայի ընդլայնման և հարկային վարկերի խոշոր զեղչերի վրա¹:

Մինգապուրի կառավարությունը ակտիվ դեր է խաղում երկրի տնտեսական զարգացման գործում՝ բիզնեսին տրամադրելով ֆինանսական արտոնություններ: Այսպես, անդրազգային կորպորացիաների ներգրավման դեպքում Մինգապուրը ներդրման առաջին 10 տարվա ժամանակահատվածի համար սահմանել է 10% շահութահարկ: Մինգապուրի կառավարությունը ներդրել է հարկային զեղչերի փաթեթ, որոնք մեծ ազդեցություն ունեն բիզնեսի վրա: 2008թ. եկամտահարկի մասին օրենքը ենթարկվեց որոշակի փոփոխությունների, որոնցով նորարարական ընկերություններին տրամադրվում են հարկային զեղչեր²: Այսպես, սեփական գիտության և հետազոտության մեջ յուրաքանչյուր 100 դոլար ներդրման դեպքում ընկերությունն իրավունք է ստանում հարկման ենթակա եկամուտը կրճատել 150 դոլարով: Սկսնակ բիզնեսներին այդ դեպքում տրամադրվում են հարկային արձակուրդներ, որոնք կարող են հասնել մինչև 15 տարվա: Այն ընկերությունը, որը առաջին անգամ է գրանցվում երկրում, սկզբի

¹ Taxation and Investment in China, 2012, Publication of Deloitte.

² Taxation and Investment in Singapore, 2012, Publication of Deloitte.

երեք տարվա ընթացքում ազատվում է շահութահարկից՝ 100 հազար սինգապուրյան դոլարի չափով:

Կատարված հետազոտությունները ցույց են տվել, որ ինովացիոն ձեռնարկությունների հարկային աջակցությունը հանդիսանում է ինովացիոն զարգացման ամենակարևոր գործոններից մեկը: Ինովացիոն գործընթացների կարգավորման այս գործիքը օգտագործվում է բազմաթիվ զարգացած արդյունաբերական երկրներում: Մի շարք երկրներում (Ֆրանսիա, Միացյալ Թագավորություն, ԱՄՆ, Ճապոնիա, Ավստրալիա) հարկային վարկերը կիրառվում են հետազոտության և մշակումների համար, որն իրականացվում է այդ ծախսերը հարկային բազայից հանելու միջոցով: Դրանք նպաստում են գիտահետազոտական և փորձարարական ստորուկտորական հետազոտությունների համար կապիտալ ներդրումների աճին՝ նվազեցնելով դրանց իրական արժեքը: Բացի դրանից, դրանք նվազեցնում են ֆինանսական կորուստների ռիսկը, այն դեպքում, երբ նոր արտադրանքի ստեղծման համար կատարված ուղղակի ծախսերը չեն կարող փոխհատուցվել վաճառքի փոքր ծավալով պայմանավորված: Մեր կարծիքով, հատկանշական է նաև բարձր ռիսկային վենչուրային նախագծերի համար ներդրումների խրախուսման Գերմանիայի փորձը, որտեղ վենչուրային կապիտալի ոլորտում կատարված ներդրումներից ստացված համախառն շահույթի միայն 50%-ն է հարկվում: Շատ երկրներ հատուկ ուշադրություն են դարձնում փոքր և միջին բիզնեսին: Օրինակ, Մեծ Բրիտանիայում և Ճապոնիայում ՓՄՁ-ների համար հարկային արտոնությունները ավելի բարձր են, քան խոշոր բիզնեսինը, իսկ Գերմանիայի կառավարությունը հաճախակի կատարում է այնպիսի փոփոխություններ, որոնք խրախուսում են փոքր վենչուրային հիմնադրամների գործունեություն, նվազեցնելով նրանց հարկային բեռը: Մեր կարծիքով, սա նպաստում է ոչ միայն խոշոր, այլև փոքր և միջին ձեռնարկություններին ինովացիոն գործունեության մեջ ներգրավմանը, ինչը նշանակալի գործոն է գիտատեխնիկական և տնտեսական աճի համար: Մի շարք երկրներում (ԱՄՆ, Ճապոնիա և այլն), բացի համապետական հարկային աջակցության, գործում է նաև տարածաշրջանային մակարդակում ինովացիոն զարգացման խթանման համակարգ: Մեր կարծիքով, այս փորձի ուսումնասիրությունը մեծ նշանակություն կարող է ունենալ մարզերի տնտեսական զարգացմանը օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման համար:

Աշխարհում գոյություն ունեցող ՓՄՁ պետական աջակցության երկու մոդելներից՝ փոքր բիզնեսին հարկային արտոնությունների տրամադրում և «այլ աջակցություն» (տեղեկատվության հասանելիության, խորհրդատվության որակի կառավարման համակարգեր, սեմինարներ և այլն), Հա-

յաստանում գերադասվեց վերջինը, որի արդյունքում ընդհանուր առմամբ, ՓՄՁ-ները զգալի հարկային արտոնություններ չունեն: Ընդ որում, այն ժամանակ վերացվեց գոյություն ունեցող նորմը, նոր ստեղծվող ձեռնարկատիրության համար երկու տարվա հարկային արտոնությունը:

Այնուամենայնիվ, վերջերս Հայաստանում գնում են հարկային արտոնությունների ավելացման տրամադրման ճանապարհով: Այսպես՝ համեմատաբար վերջերս ներդրվել է հարկման արտոնյալ համակարգ ընտանեկան բիզնեսների, այդ թվում փոքր հյուրանոցային ձեռնարկատիրության համար, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին օրենքով նախատեսված արտոնությունները նոր ՏՏ ձեռնարկատերերի համար: Հարկային արտոնություններ են տրամադրվել նաև այն գործարարներին, ովքեր աշխատում են երկրի սահմանամերձ շրջաններում:

ՀՀ-ում դեռևս չի ձևավորվել այնպիսի հարկային քաղաքականություն, որը կստեղծի բարենպաստ միջավայր բարձր տեխնոլոգիական ընկերությունների զարգացման համար:

2010 թվականին ՀՀ ԱԺ կողմից ընդունվել է «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին ՀՀ օրենքը, որով 300 մլն դրամ և ավելի ներդրում կատարելու դեպքում ընկերությունների կողմից վճարվելիք ավելացված արժեքի հարկի գումարների վճարման ժամկետները երեք տարի ժամկետով հետաձգվելու արտոնություն է տրամադրվել:

Այնուամենայնիվ, ՓՄՁ-ների դերն ու նշանակությունը երկրի տնտեսական կյանքում ինչ-ինչ պատճառներով շարունակում է նվազել: ՓՄՁ-ների դերի ու նշանակության նվազեցումը և տնտեսության անընդհատ աճող կախվածությունը խոշոր բիզնեսից սպառնալիք են երկրի կայունությանը, ազգային անվտանգությանը:

Հայաստանում ՓՄՁ-ները բավականին պասիվ են արտադրության ու ծառայությունների ոլորտում և նախապատվությունը տալիս են առևտրով զբաղվելուն, քանի որ պետությունը չի ստեղծել արդյունավետ մեխանիզմներ տեղական արտադրության խրախուսման համար: Տեղի է ունեցել ՓՄՁ-ների գերկենտրոնացում մայրաքաղաքում, որը չի նպաստում արդեն կարևոր խնդիր համարվող տարածքային համաչափ զարգացմանը:

Փոքր և միջին բիզնեսը ռազմավարական նշանակություն ունի Հայաստանի համար: Այն պետք է կազմի ՀՆԱ-ի առնվազն 50%-ը: ՀՀ-ում ՓՄՁ-ների տոկոսային մասնակցությունը ՀՆԱ-ում 2000թ. կազմել է 24,8%, 2006թ.՝ 40,3%, 2007թ.՝ 41%, 2010թ.՝ 43% 2013թ.՝ 34,2%, իսկ 2016թ.՝ 33%, ՓՄՁ-ները աճ են գրանցել 2000-2011 թվականների ընթացքում, իսկ

2012-2015 թվականներին այն նվազել է ու միայն 2016թ. արձանագրվել է շուրջ մեկ տոկոսի աճ¹:

Ներկայացնենք զարգացած երկրների ՀՆԱ-ում փոքր և միջին ձեռնարկությունների հատվածի բաժինը և փոքր և միջին ձեռնարկությունների ներդրումը զբաղվածության ապահովման գործում:

Աղյուսակ 1

ՓՄՁ ոլորտի ներդրումը ՀՆԱ-ում ²

Անվանումը	Մասնաբաժինը, %
Իտալիա	71
Չինաստան	60
Ճապոնիա	60
ԱՄՆ	60
Ֆրանսիա	56
Գերմանիա	54
Մեծ Բրիտանիա	50
Բրազիլիա	30
Ռուսաստան	21

Զարգացած երկրներում փոքր և միջին բիզնեսի բաժինը ՀՆԱ-ում տատանվում է 50-60%: Ռուսաստանում փոքր և միջին բիզնեսի ներդրումը երկրի տնտեսության մեջ շատ ցածր է՝ ՀՆԱ-ի 21 տոկոսը:

Այսպիսով, հարկային քաղաքականության մեջ հարկավոր են այնպիսի փոփոխություններ, որոնք կխրախուսեն նորամուծություններ պարունակող բիզնես-ձրագրերից շահույթի ստացումը: Վենչուրային ֆինանսավորման վրա հիմնված ինովացիոն ընկերությունների շահույթի հարկումը պետք է իրականացնել զեղչման ռեժիմով կամ ընդհանրապես ազատել հարկումից, քանի որ ստացված շահույթը կրկին վերաներդրվում են այդ ընկերությունների հետագա ընդլայնման մեջ:

¹ «Տեղեկագիր փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտը Հայաստանում», 2003-2004թթ., 2004-2005թթ., 2005-2006թթ. Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության պոշտոնական կայքի տվյալները
URL://www.armstat.am/am?nid=82.

² Чайков, Д. ВВП. Экономические новости. – М., 2012. – Электрон. текстовые дан. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main>.

ՓՄՁ ներդրումը զբաղվածության ապահովման և եվրոպական նախկին «սոցիալիստական լագերի» երկրների ՀՆԱ-ում ¹

Երկիր	ՓՄՁ մասնաբաժինը երկրի ձեռնարկությունների ընդհանուր զբաղվածությունում, %	ՓՄՁ մասնաբաժինը երկրի ՀՆԱ-ում, %
Բուլղարի	73,5	59,2
Հունգարիա	71,5	54,6
Լատվիա	77,8	70
Լիտվա	75,9	64,1
Լեհաստան	67,5	54
Ռումինիա	68,1	45,7
Սերբիա	65,9	56,3
Սլովակիա	57,2	52
Սլովենիա	64,2	63,2
Խորվաթիա	67,2	57,1
Չեխիա	67,7	22,7
Էստոնիա	77,8	76,2

Հնարավոր է ձկուն հարկային քաղաքականության և հարկային զեղչերի շնորհիվ խթանել երկրում նորարարությունների ստեղծումը, տարածումը և հարմարեցումը:

Արտերկրների փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է ինովացիոն գործունեության հարկային խթանումների նպատակահարմարությունը տարբեր ուղղություններով՝ հետազոտությունների և մշակումների հարկային արտոնություններ, հարկային արտոնություններ վենչուրային ներդրումների համար, բնապահպանական ինովացիաների և բնապահպանական մաքուր տեխնոլոգիաների անցնելուն հարկային խրախուսումներ և այլն:

¹ Чайков, Д. ВВП. Экономические новости. – М., 2012. – Электрон. текстовые дан. – Режим доступа: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main>.

ԻՆՈՎԱՑԻՈՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԽԹԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱԳԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

ԱԼՎԱՐԴ ԹԵՎՈՍԻ ԶԱՏԻԿՅԱՆ, *տ.գ.թ.,*

*ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի փոխտնօրեն, ավագ գիտաշխատող*

Համառոտագիր: Հոդվածում դիտարկվում է ինովացիոն հարկային քաղաքականության միջազգային փորձը և նրա տարրերի հնարավորությունների տեղադրումը ՀՀ-ում: Ներկայացվում են ինովացիոն գործունեության հարկային կարգավորումների առանձնահատկությունները զարգացած երկրներում: Ուսումնասիրվել են հարկային գործիքների ինովացիոն զարգացման խթանումները, ինչպիսիք են՝ հարկային վարկերի ուսումնասիրումը և մշակումը, հարկային արտոնությունները վենչուրային ներդրումների համար, ինչպես նաև փոքր և միջին բիզնեսի ձեռնարկությունների հարկային աջակցությունը:

Բանալի բառեր. *փոքր և միջին բիզնես, հարկային խթանում, վարկեր, ինովացիա, հետազոտում և մշակում, վենչուրային ներդրումներ, զեղչեր:*

ОСОБЕННОСТИ НАЛОГОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

АЛВАРД ТЕВОСОВНА ЗАТИКЯН, *к.э.н.,*

*заместитель директора, старший научный сотрудник
Института экономики им. М.Котаняна НАН РА*

Аннотация: В статье рассматривается международный опыт инновационной налоговой политики и возможности размещения ее элементов в РА. Представлены особенности налогового регулирования инновационной деятельности в развитых странах. Исследованы налоговые инструменты стимулирования инновационного развития, такие как налоговые кредиты на исследования и разработки, налоговые льготы для венчурных инвестиций, а также налоговая поддержка предприятий малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: *малый и средний бизнес, налоговое стимулирование, кредиты, инновации, исследования и разработки, венчурные инвестиции, скидки.*

SPECIFICS OF TAX INCENTIVES STIMULATING THE INNOVATIVE ACTIVITY IN OTHER COUNTRIES

ALVARD TEVOS ZATIKYAN, *Candidate of Sciences (Economics)*

Deputy Director, Senior Research Associate

M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Sciences, Republic of Armenia

Abstract: The article discusses the foreign best practices on tax policy aimed at stimulating the innovation and possibilities of adapting some of the practices in the Republic of Armenia. The article presents the features of tax regulation with respect to the innovative activity in developed countries. The article studies the tax stimulus packages utilized in other countries to promote innovative development, such as tax credits for research and development, tax incentives for venture capital, and tax cuts and/or incentives for small and medium-sized enterprises.

Keywords: *Small and medium-sized business, tax incentives, loans, innovations, research and development, venture investments, discounts*